

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У статті досліджується актуальна проблема розвитку менеджменту як технологій управління в галузях людської діяльності на сучасному етапі реформування ринкової економіки. Реформування економічних відносин у ринковому середовищі сприяло використання понять терміну менеджмент.

Ключові слова: менеджмент, ринок, економіка, виробництво, технології, навчання, розвиток, управління.

Рис. 2. Літ. 12.

Актуальність проблеми. В останні роки широко використовується термін менеджмент. Разом з тим застосовується і поняття управління. Якість підготовки спеціалістів у середніх та вищих навчальних закладах визначається структурою, змістом попередньої загальної освіти.

Управління є цілеспрямованою дією на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку у зв'язку з переминою обставин. Управляти можна технічними системами, комп'ютерними мережами, автомобілем, конвеєром, технологією тощо.

Управління розвивалося від простих форм, заснованих на силі, спритності і хоробрості в родовій общині в певну епоху, до найскладніших форм сучасної доби, заснованих на високому рівні знань, на досвіді і навичках володіння таємницями управління як науки, на таланті й професіоналізмові управлінських кадрів. З часом і розвитком продуктивності сил від родової общини через рабовласницьку і феодальну епохи до капіталізму, управління ставало більш складним, а самі організації – більш потужними.

Аналіз останніх публікацій. Проблеми яка нами досліджується, випущено значну кількість навчально-методичної та довідкової літератури в напрямку основ менеджменту, історії його розвитку, технологіям педагогічної освіти і навчання в системі безперервної освіти у підготовці вчителів технологій управління начальним процесом із використанням менеджменту для прийняття оптимальних рішень у своїй діяльності, а саме: Б.М. Андрушків, О.С. Кузьмін [1], П.Ю. Беленький, Т.С. Смовженко [2], М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін, О.А. Стороженко [3], М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон [4], О.Є. Кузьмін [6], Г.В. Косовська [7], М.М. Мартиненко [8], В.І. Маслов [8], В.Г. Федоренко, О.М. Віденко, Є.В. Бондаренко [10], Ф.І. Хміль [11], А.В. Шегеда [12] та інші,

які відповідають розробленим навчальним програмам та концепції Міністерства освіти науки, молоді і спорту.

Мета статті є дослідження історії менеджменту та технологій використання менеджменту в сучасних економічних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої держави характеризується глобальними перетвореннями у всіх сферах життєдіяльності суспільства: в економіці – це розвиток ринкової економіки й відповідної їй форми трудової зайнятості населення, ринку праці; у політиці – зміна ролі держави, демократизація соціального устрою й рух до громадянського суспільства; у соціальному житті – глобалізація й лібералізація суспільства, відзначає Г. Зайчук [7, 4], та розвиток освіти – перехід до основних цілей Болонського процесу, а саме: побудови Європейської зони вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян із можливостями їхнього працевлаштування; формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу, відзначає І.В. Ромащенко [10].

Складовим елементом управління є менеджмент, під яким розуміють цілеспрямовану дію на колектив працівників або окремих виконавців з метою виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей. Термін “менеджмент” походить з англійської мови і означає керувати; управляти; стояти на чолі; завідувати; бути здатним справлятися з чимось, якоюсь проблемою. Французький економіст Бернар Гурней зазначає, що управління є галузь суспільних наук, яка описує та пояснює структури та діяльність органів, які складають апарат держави і громадських колективів та підпорядковані державній владі.

Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови, вперше виданий ще у 1933 році, дає такі тлумачення:

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

- **Менеджмент** – це спосіб та манера спілкування з людьми (працівниками).

- **Менеджмент** – це влада та мистецтво керівництва.

- **Менеджмент** – це вміння і адміністративні навички організувати ефективну роботу апарату (служб працівників).

- **Менеджмент** – це органи управління, адміністративні одиниці, служби і підрозділи.

З функціональних позицій менеджмент – це процес планування, організації взаємодії, мотивації і контролю, необхідний для формування та досягнення цілей організації.

За напрямком здійснення менеджмент поділяється на три види:

- виробничий менеджмент;

- фінансовий менеджмент;

- менеджмент маркетингу, відзначає О. Кузьмін [6, 7].

Український економіст Валерій Терещенко підкреслює, що менеджеризм, як американська теорія управління, пересуває центр ваги правових питань у галузь соціології, суспільних відносин, людських відносин, психофізіологічної праці, психотехніки, колективної психології. Менеджери розглядаються як розпорядники економічного життя суспільства. Олег Білоус та Євген Панченко вказують на те, що менеджмент забезпечує реалізацію мети підприємства – задоволення соціальних потреб через ринок, тобто виробництво товарів або надання послуг.

Центральною фігурою сучасного менеджменту є менеджер. Менеджер – це керівник ринкової орієнтації, який чуйно реагує на ринкові відносини. Але це не всякий керівник, а тільки той, хто своєчасно впливає на кон'юнктуру і динаміку попиту та пропозицій, вміло перебудовує виробництво (діяльність) з врахуванням вимог ринку.

Управління існує з тих пір, коли почали виникати відносини між людьми, з'явилися перші організації, елементи виробничо-господарської діяльності. Практика управління формувалась в Шумерії, Македонії при Олександрі Македонському, Римі, Київській Русі та інших старовинних державах. На чолі організацій стояли королі, царі, князі, воєводи, генерали.

Управлінню до 1900 року властиві такі особливості, як:

- менші, ніж у сучасних умовах пропорції між чисельністю керівників і не керівників;

- невелика чисельність керівників середньої ланки;

- мало чисельна група керівників вищої ланки;

- підвищена роль лідера (головного керівника);

- переважаюче використання адміністративно-командних важелів.

Слід відзначити, що в історії управління є випадки, коли структури управління, які виникли в стародавні часи, збереглися до наших часів. Прикладом може бути структура управління католицькою церквою: папа (головний керівник), кардинали, архієпископи, єпископи і приходські священники. В певних межах прикладом може бути і структура управління православною церквою.

Однак до кінця XIX століття наукові підходи в галузі управління не використовувались. Навіть великі успіхи Роберта Оуена (початок XIX століття) у використанні системи оплати праці, методів оцінки трудового вкладу, способів покращення умов праці не сприяли посиленню досліджень в галузі управління.

Інтерес до управління почав проявлятися на початку XX століття в США. З моменту опублікування книги Фредеріка І. Тейлора “Принципи наукового управління” (1911 р.) управління стає галуззю самостійного наукового дослідження. Як предмет науки, управління пройшло певні етапи свого розвитку. Американський менеджмент виділяє наступні кроки цього шляху:

Перший етап. Підходи на засадах виділення різних шкіл.

Тут можна виділити наступні школи.

Школа наукового управління (1885 – 1920 рр.) найтісніше пов'язана з роботами Фредеріка І. Тейлора, Френка і Лілії Гілбрейт, Генрі Гантта. Вони займалися дослідженнями на рівні організації, продукуванням виробничого менеджменту. Тейлор і Гілбрейт, які починали свою кар'єру робітниками, займалися спостереженнями, замірами і аналізом операцій ручної праці, стимулюванням трудового вкладу, нормуванням праці тощо. Класична (адміністративна) школа управління (1920 – 1950 рр.) започаткована Анрі Файоном, якого часто називають батьком менеджменту. Він керував французькою вугільною компанією, тобто був крупним менеджером, як і інші засновники адміністративної школи, Ліндан Ірвік (консультант з питань управління в Англії), Джеймс Д. Муні (працював в компанії “Дженерал Моторс”). Саме представники цієї школи управління розвинули принципи управління. Позитивну роль відіграють 14 принципів менеджменту Файоля:

- поділ праці;

- повноваження та відповідальність;

- дисципліна;

- єдиновладдя;

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Зворотний зв'язок

Рис.1. Функції менеджменту та їх взаємозв'язок

- єдність напрямку діяльності;
- підпорядкування особистих інтересів загальним;
- винагорода персоналу;
- централізація;
- скалярний ланцюг (ієрархія управління);
- порядок;
- справедливість;
- стабільність робочого місця персоналу;
- ініціатива;
- корпоративний дух.

Було описано функції управління (за Файолем – це планування, організація, розпорядництво, координування та контроль).

Систематизовано підхід до управління всією організацією.

Школу людських стосунків (1930 – 1950 рр.) заснували Мері Паркер Фолліт та Елтон Мейо. Фолліт вперше визначила менеджмент як “забезпечення виконання роботи з допомогою інших осіб”. Школа рекомендувала використовувати прийом управління людськими відносинами шляхом впливу безпосередніх керівників на працівників, консультацій з працівниками, забезпечення широких можливостей спілкування на роботі.

Школа поведінських наук (1950 р.) до нашого часу формувалась Крисом Лнджирисом, Ренсоном Лайкертом, Дугласом Мак Грегором, Фредеріком Гербергом та іншими вченими – біхевіористами. В основі лежать методи налагодження між особистих відносин, підвищення ефективності людських ресурсів.

Школа науки управління (кількісного підходу) (1950 р. і до наших днів) виникла в Англії під час другої світової війни як наслідок пошуку шляхів боротьби з масовими німецькими повітряними ударами, підводним німецьким флотом, а також висадки союзників в Європі. Основою, школи є дослідження моделей, тобто форм представлення реальності, і операцій. Після

створення моделі змінним величинам задаються кількісні значення. Особлива роль тут відводиться комп'ютерам.

Другий етап. Прецесійний підхід.

Управління розглядається як процес, тобто як сукупність безперервних взаємозв'язаних дій. Ці дії, кожна з яких є також процесом, називають функціями менеджменту. Сучасний підхід (згідно підходів Майкла Мескона, Майкла Альберта та Франкліна Хедоурі) виділяє чотири функції: планування, організація взаємодії, мотивація, контроль (рис.1). Процесу управління за своєю сутністю є загальною сумою всіх функцій управління.

Третій етап. Системний підхід.

Базується на використанні теорії систем у менеджменті з кінця 50-х років. Система – це сукупність взаємозв'язаних елементів (частин), які постійно взаємодіють і визначають її характер. Всі організації (об'єкти управління) є системами, які складаються з наступних елементів: структура, завдання, технологія, люди і цілі.

Існують закриті (мають фіксовані жорсткі кордони, не залежать від оточуючого середовища) та відкриті (взаємодіють із зовнішнім середовищем) системи. Всі організації є відкритими системами.

Крупні частини систем самі можуть складати системи, які по відношенню до першої системи можна називати підсистемами (цехи, відділи тощо). Цей поділ може продовжуватись. Слід вивчати всі підсистеми організації (технічну, економічну, соціальну та інші). Попередні школи фіксували увагу на якійсь одній підсистемі, що і приводило їх до невдач (наприклад, біхевіористи вивчали тільки соціальну підсистему).

Графічне зображення організації як відкритої системи представлено на рис. 2

Четвертий етап. Ситуаційний підхід.

Розроблений в кінці 60-х років ситуаційний підхід витікає з поняття ситуації як конкретного

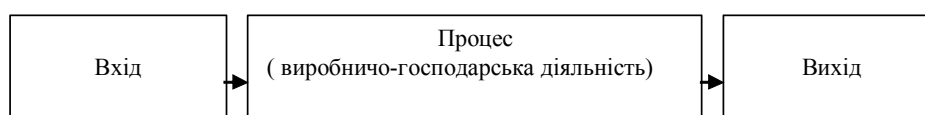

Рис. 2. Графічне зображення організації як відкритої системи

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

набору обставин, що впливають на організацію протягом певного часу. Він направлений на підбір прийомів менеджменту для розв'язання конкретних управлінських ситуацій з метою найбільш ефективного досягнення цілей організації. При цьому менеджер повинен:

- розуміти процес управління, аспекти індивідуальної і групової поведінки, процедури системного аналізу, методи планування, мотивації і контролю, кількісні методи прийняття рішень;

- вміти оцінювати сильні і слабкі сторони методик, які використовуються;

- правильно оцінювати фактори, які відіграють найважливішу роль в даній ситуації, і ефект від переміни змінних величин;

- знаходити прийоми менеджменту, які будуть мати найменший негативний ефект.

В Україні управлінська наука розвивалась в рамках підходів, які панували в колишньому Радянському Союзі. Хоча науково-пошукові дослідження направлялись врешті-решт на вдосконалення адміністративно-командної системи, певний досвід (позитивний і негативний) в галузі управління був накопичений. Отже, менеджмент – це управління, уміння визначити стратегічні й тактичні цілі підприємства, організувати працівників на їхнє виконання поставлених завдань, використовуючи чинники виробництва та мотиви поведінки людей. Об'єктивна основа менеджменту – відокремлення управління від власності. Звідси і відмінності підприємництва від менеджменту.

Управлінська діяльність – це безперечно технологічний процес. Технологія менеджменту – поєднує менеджерські знання, вміння, процес управління та використання інформаційної техніки, необхідні для здійснення бажаних перетворень в інформації і людях. Складовими елементами технології менеджменту є:

- спеціальні знання і вміння;
- інформаційна(управлінська) техніка;
- процес управління.

Процес управління як основи технології.

Основою технології менеджменту є саме його процес, тобто виконання певних управлінських функцій. Складові будь-якого управлінського процесу – це ролі, функції; методи, що своєю чергою також є процес. Зв'язок ролей, функцій і

методів менеджменту можна представити схемою:

В управлінському процесі будь-якого підприємства задіяні чотири основних функції: планування, організація, мотивація і контроль. Саме через технологію їх реалізації здійснюється управління спеціальними функціями підприємства: операційною, тобто виробництвом, маркетинговою фінансово-процесресурсною, іншими словами, управлінська діяльність на підприємстві реалізується за такими напрямками управління:

- виробничим процесом;
- маркетинговою діяльністю;
- фінансовою діяльністю;
- персоналом організації.

Керівництво – це вплив на засадах повноважень і влади на інших людей з тим, щоб останні виконували роботу організації відповідно до її місії та цілей, відзначають М.В. Вачевський, В.М. Мадзігон в [4, 434].

Вплив – це будь-яка поведінка однієї особи, яка вносить зміни в поведінку і відносини, відчуття іншої особи.

Повноваження – це обмежене право використовувати ресурси організації і спрямувати зусилля людей на виконання конкретних завдань.

Влада – це можливість впливати на інших людей. Стиль керівництва – це манера поведінки керівника щодо підлеглих. І тому, менеджери всіх рівнів, свою увагу та енергію повинні спрямовувати на визначення можливостей управління роботами та організаційними структурами і не взагалі, а так, щоб високі рівні випуску продукту досягались за мінімальних витрат.

Висновки. Однією з актуальних проблем української держави в реаліях сьогодення є непрофесіоналізм у сфері управління. Причина цього – наявність некваліфікованих керівників на всіх рівнях державного управління, що володіють старими знаннями і не встигли здобути нові знання, оволодіти сучасним мисленням. Ринкова система відносин – це жорстка система, що не визнає слабких це найсильніша, з огляду на весь світ, конкуренція товаровиробників, це і особлива система управління. Тут слід додати, що в системі освіти здійснюється підготовка менеджерів та

Ролі	Основні функції	Методи
Між особові (керівництво). Інформаційні. Прийняття рішень.	Планування. Організація. Мотивація. Контроль.	Економічні. Адміністративні. Соціально-психологічні

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ТЕХНОЛОГІЙ ВИКОРИСТАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

маркетологів до умов ринкової економіки. Проте їм зайняти управлінські важелі у всьому комплексі галузей народного господарства в даний час в Україні проходить на початковій стадії свого розвитку, і сьогодні вимагає підбору кадрів на керівні посади, як відзначає В. Федоренко [10, 32]. Отже, для виведення України в коло високо розвинутих країн можуть бути наступні напрями:

- залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
- розвиток інноваційних технологій вітчизняної економіки.

Сприяння державою розвитку освіти і науки, надати належне фінансування, розвитку науки. В цьому аспекті брати приклад із розвинутих країн світу (США, Японія, Корея, Німеччина, Норвегія, Фінляндія та багато інших, які владають в науку значні кошти державного бюджету), це дасть в ближчій часі використовувати новітні технології, створювати конкурентоспроможну продукцію на зовнішній ринок, збільшаться надходження від експорту.

Щоб перевести економіку України на інноваційний шлях розвитку потрібні відповідні структурні зміни у промисловій і науково-технічній, в бюджетній і податковій політиці, управлінській сфері держави, у меті і результатах господарської діяльності галузей і підприємств, діяльності законодавчої влади, органів управління.

1. Андрушків Б.М., Кузьмін О.Є. *Основи менеджменту*. – Л.: Світ. 1995.

2. Беленький П.Ю., Смовженко Т.С. *Вступ до фінансового менеджменту (методичні матеріали)*. // П. Беленький, Т. Смовженко / Львів. Інституту регіональних досліджень. 1996. – С. 92.

3. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. *Менеджмент* / М. Єрмошенко, С. Єрохін,

О. Стороженко/ *Навчальний посібник*. – К.: Національна академія управління, 2006. – 658 с.

4. Вачевський М.В., Мадзігон В.М. *Основи економіки*.// М. Вачевський, В. Мадзігон./ *Навчальний посібник для учнів ліцеїв, коледжів, гімназій та загальноосвітніх шкіл 10 – 11 – 12 класів*. – К.: Педагогічна думка, – 2007. – 612 с.

5. Зайчук Г.М. *Управління маркетинговою діяльністю в туристичній галузі*.// Г. Зайчук./ *Монографія*. – Дрогобич. Редакційно видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету. 2010. – 154 с.

6. Кузьмін О.Є. *Сучасний менеджмент*. // О. Кузьмін/ *Навчально-прикладний посібник*. – Львів “Центр Європи”, 1995. – 176 с.

7. Косовська Г.В. *Основи менеджменту*// Г. Косовська./ *Навч. посібник для студентів вищих начальних закладів*. – К.: Кондор, 2003.

8. Мартиненко М.М. *Основи менеджменту*/ М. Мартиненко/ *Підручник*. – К.: Каравела, 2005.

9. Маслов В.І. *Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами*.// В. Маслов/ *Навчальний посібник*. – Тернопіль, Астон, 2007. – 150 с.

10. Ромащенко І.В. *Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з маркетингу сфери управління у процесі вивчення фахових дисциплін*.// І. Ромащенко./ *Монографія*. Дрогобич, 2010. – 197 с.

10. Федоренко В.Г., Віденко О.М., Бондаренко С.В. *Основи менеджменту*.// В. Федоренко / *Підручник*. – К.: Алеута, 2007. – 418 с.

11. Хміль Ф.І. *Основи менеджменту*.// Ф. Хміль./ *Підручник*. – К.: Академвидав, 2003.

12. Шегада А.В. *Менеджмент*.// А. Шегада./ *Навчальний посібник*./ – К.: “Знання”, 2002.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011

“Серед книжок, як і серед людей, можна потрапити в гарне і погане товариство”.

Тельвецій
французький філософ-просвітник

“Ученість – солодкий плід гірконого коріння”.

Сократ
давньогрецький філософ

